

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора

Вайноли Ренате Хейкїївни

на дисертацію **Ян Мен'ї**

на тему **«Формування комунікативної культури студентів у соціокультурному середовищі закладу вищої освіти»**,

представлену на здобуття наукового ступеня

доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

В умовах суспільного оновлення України, подальших рішучих соціальних реформ досить актуальним є питання про формування громадянина нової формації, що володіє високим рівнем культури, здатного до активної комунікативної діяльності у різних сферах життя. У становленні такої особистості вирішальну роль відіграє заклад вищої освіти, як координатор системи соціальних впливів на молоду людину. У зв'язку зі зростанням ролі особистості як активного суб'єкта суспільних процесів, набуває значущості процес формування комунікативної культури молоді, звернення до цього завдання первинних ланок закладів загальної середньої освіти.

З огляду на це, обґрунтування й прогнозування умов оптимізації процесу формування комунікативної культури студентів в середовищі закладу вищої освіти є важливим і своєчасним завданням педагогічної науки. Зазначене передбачає вирішення ряду суперечностей, серед яких однією із ключових є суперечність між об'єктивною потребою суспільства в особистостях, здатних успішно функціонувати та комунікувати у мінливому світі та практикою закладу вищої освіти, яка не повною мірою забезпечує ефективність даного процесу формування. Вищезазначене, безумовно, підтверджує актуальність обраної Ян Мен'ї теми.

Науковий апарат дисертації окреслено чітко. Предмет (педагогічні умови ефективності процесу формування комунікативної культури студентів у соціокультурному середовищі закладу вищої освіти) вдало визначив домінуючий аспект дослідження. Це посприяло доцільній постановці мети і завдань дисертаційної роботи, підбору методів дослідження.

Змістове наповнення першого розділу дисертації свідчить, що дисертанткою належним чином проаналізовано теоретичні засади формування комунікативної культури студентів у соціокультурному середовищі закладу вищої освіти.

Детальний аналіз зазначених процесів уможливив досягнення одного із найвагоміших теоретичних здобутків дослідження, а саме узагальнення та

систематизацію підходів до понять «культура», «комунікація» і «спілкування»: визначення їх спільного тавідмінного, доведення їх семантичної нетотожності, табличне відображення цих феноменів. Авторкою за підсумками аналізу наукової літератури здійснено уточнення поняття «комунікативна культура» в контексті опису референтних понять та встановлено, що комунікативна культура є унікальною сукупністю взаємодії людини з іншими людьми та засвоєних в процесі соціалізації знаків і символів, моделей поведінки, що виявляються в спілкуванні. В якості сутнісних характеристик комунікативної культури виступає сама людина, її здібності, потреби, що проявляються в діяльності, як умова її власного життя, так і самої себе.

Враховуючи широке формулювання теми дисертації, Ян Мен'ї цілком виправдано характеризує особливості студентського віку: самовизначення, пошук свого місця у житті; пошук сенсу свого життя, призначення людини, усвідомлення свого «Я»; цікавість до морально-етичних проблем, психології самопізнання та самовиховання. У роботі цілком слушно наголошується на тому, що не випадково провідним видом діяльності студентів є спілкування з однолітками як в період навчання, так і поза межами закладу освіти. Саме такий підхід дозволив вдало виявити та охарактеризувати *особливості формування комунікативної культури студентів*.

Привертає увагу обґрунтованість положень про значення комунікативної культури для фахівців соціономічних професій, що вирішують професійні завдання, пов'язані з соціальними відносинами у суспільстві, зміст яких зосереджено на збереженні, трансформації історично визначених та прийнятих у суспільстві форм культури та традицій на всіх рівнях соціальної взаємодії.

Дисертанткою запропоновано авторське визначення *формування комунікативної культури студента закладу вищої освіти* як педагогічно керованого процесу засвоєння ним знань, умінь та навичок міжособистісного спілкування, цінностей, моральних й етичних норм, які проявляються в ставленні до людей, в умінні контролювати свою мовленнєву поведінку, компетентно аргументувати свою позицію, продуктивно співпрацювати з іншими за допомогою вербальних і невербальних засобів спілкування і досягати конкурентного спілкування.

Використовуючи суб'єктний підхід до аналізу освітнього середовища Ян Мен'ї соціокультурне середовище закладу вищої освіти пропонує розглядати як систему спільної життєдіяльності студентів, викладачів, співробітників університету, структура якої обумовлена особливостями закладу освіти в забезпеченні вибору цінностей, освоєнні культури, життєвих

смыслів, способів культурної самореалізації та формування комунікативної культури.

Ян Мен'ї досить ретельно й цілком правильно підійшла до визначення і обґрунтування критеріїв (*мотиваційного, діяльнісно-когнітивного, культурно-особистісного*), показників формування комунікативної культури студентів. На нашу думку, більш вдалим є поняття сформованості КК. Оцінка сформованості визначених критеріїв та показників здійснювалася на трьох рівнях: недостатньому, достатньому та оптимальному. Для оцінки була впроваджена єдина цифрова шкала та визначено коефіцієнт сформованості комунікативної культури студентів.

Під час констатувального етапу дослідження, зміст якого розкрито у п.2.1. дисертації Ян Мен'ї на підставі аналізу значного масиву емпіричної інформації, отриманої за допомогою широкого діагностичного інструментарію (тест-опитувальник; методика визначення організаторських та комунікативних якостей особистості; методика діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки К.Томаса) цілком логічно виокремлено й схарактеризовано результат оцінювання рівнів сформованості всіх досліджених складових структурних компонентів учасників КГ та ЕГ. Авторкою встановлено, що студенти, усвідомлюють потребу в розвитку комунікативної культури, проте активних дій щодо цього вони робити не готові. Виявлено, що 20,75% студентів мають оптимальний рівень, 46,23% - достатній рівень та 33,02% - недостатній рівень сформованості (ЕГ).

На основі аналізу отриманих результатів констатувального етапу дослідження дисертантка витримала всі вимоги до проектування і реалізації формувального етапу експерименту, що спрямований на впровадження педагогічних умов формування комунікативної культури студентів в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти.

Змістовим стрижнем експерименту Ян Мен'ї, виявленням його практичної значущості став практикум «Простір формування комунікативної культури студентів», що передбачав різні форми, методи та засоби освітньої діяльності. Практикум «Простір формування комунікативної культури студентів» складався із 10 практичних занять, в ході яких активно відпрацьовуються інтерактивні авторські техніки.

Упровадження в освітній процес чисельних вправ з формування, проблемних ситуацій, елементів комунікативної презентації, дозволили засвідчити наявність чіткої кореляції між звучанням структурних компонентів комунікативної культури студентів та пропонованими формами та методами освітнього процесу. Окрім цього, у дисертації доведено необхідність залучення

педагогів до здійснення супроводу процесу формування комунікативної культури студентів.

Надані автором методичні матеріали без сумніву можна розглядати як орієнтир відповідного змістовно-технологічного забезпечення для всіх закладів вищої освіти України, які прагнуть формувати комунікативну культуру здобувачів освіти.

Обґрунтованим є здійснення Ян Мен'ї оцінки результатів контрольного етапу експерименту: доведено наявність суттєвих позитивних зрушень у динаміці змін критеріально-рівневої сформованості якісних та кількісних показників комунікативної культури в експериментальній групі.

Послідовність викладу та доказовість положень і висновків – це ті характеристики, які надають дисертації Ян Мен'ї цілісності, повноти й завершеності. Потрібно також відзначити всебічність джерельної бази дослідження, продуману структуру тексту, логічність змісту дисертації..

Висновки сформульовані відповідно до завдань, розкривають основні науково-практичні надбання дисертації. В опублікованих за темою дисертації Ян Мен'ї працях повною мірою викладено наукові положення, обґрунтовані в процесі наукового пошуку. Зміст дисертації відображено як в публікаціях (22), так і у виступах на чисельних конференціях (19). Отже, дисертація Ян Мен'ї демонструє вміння здобувача обґрунтувати ключові положення з досліджуваної теми на методологічному, теоретичному й практичному рівнях.

Аналізуючи дисертацію як синтезований результат теоретико-емпіричного дослідження, маємо звернути увагу на окремі упущення, а також висловити автору деякі побажання.

1) У вступі до роботи автором визначено недоліки у процесі формування комунікативної культури студентів, проте, на нашу думку, їх краще оформити у вигляді протиріч чи суперечностей.

2) Зміст параграфу 1.2 переобтяжено термінами «професійна освіта»; «система професійної освіти»; «професійна підготовка», які передбачають висвітлення завдань скоріше не соціально-виховної роботи а теорії та методики професійної підготовки.

3) На нашу думку, визначення підходів до трактування поняття «формування комунікативної культури студентів» потребувало роз'яснень щодо вибору поняття «формування», яке передусє процесу розвитку та визначення співвідношення цих понять.

4) Авторкою в логічній послідовності здійснено характеристику та опис критеріїв формування комунікативної культури студентів і відповідних показників-індикаторів їх прояву: мотиваційного; діяльнісно-когнітивного;

культурно-особистісного. Для покращення естетичного сприйняття пропонуємо назву першого критерію як емоційно-мотиваційного.

5) Вважаємо, що не змінюючи суті, можна поміняти звучання 2 та 3 умов формування комунікативної культури студентів в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти: оскільки 3 умова (поєднання змісту професійної підготовки з формуванням у студентів комунікативної культури.) є більш широкою і передбачає другу (використання інтерактивних методик освітньої діяльності, які сприяють комунікативній взаємодії всіх учасників освітнього процесу).

6) Бажано визначити більш чітко місце та ознаки практикуму. Він є формою аудиторної чи позааудиторної роботи? Він є нормативною чи вибірковою дисципліною. Автор використовує дві різні назви : практикум та курс, що теж викликає питання.

Однак висловлені зауваження та побажання є дискусійними і не применшують належної оцінки наукового рівня дисертації, яка є вагомим внеском у розробку проблеми формування комунікативної культури студентів в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти.

Таким чином, дисертація «Формування комунікативної культури студентів у соціокультурному середовищі закладу вищої освіти», є завершеним науковим дослідженням, відповідає вимогам нормативних документів до кандидатських дисертацій, а його автор Ян Мен'ї заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної освіти
та соціальної роботи Українського
державного університету
імені Михайла Драгоманова

